

RADÓ CECÍLIA: ROBERTO CARACCIOLO PRÉDIKÁCIÓS MŰKÖDÉSÉNEK MAGYARORSZÁGI VONATKOZÁSAI

Roberto Caracciolo da Lecce (1425-1495) az olasz prédikációirodalom nagy alakjai közé tartozik. Sziénai Szent Bernardin, Giacomo della Marca és Kapisztrán Szent János mellett a leccei püspök munkássága is a ferences prédikációirodalom legjelentősebb műveinek sorába illeszkedik.

Roberto Caracciolo munkássága Magyarországon kevésbé ismert, és a magyarországi irodalmi hagyományokkal való kapcsolatai teljes mértékben feltáratlanok. Miután Szép Eszter bebizonyította, hogy az Érdy-kódex egyik beszédének forrása az itáliai szerzetes egyik sermója volt¹, saját kutatásaim központi témájává is a ferences szerzetes beszédgyűjteményei lettek különös tekintettel a magyarországi prédikációirodalommal kapcsolatba hozható sermókra. Mivel Roberto Caracciolóról itthon igen kevés szakirodalom található, Olaszországban végeztem kutatásokat, melyben nagy segítségemre volt Oriana Visani, bolognai tanárnő, akinek kutatási elsősorban Roberto Caracciolo nagybőjti beszédeire terjedtek ki.

Roberto da Lecce legkorábbi magyar kapcsolata 1444-ből való, amikor egy magyar barát prédikálását tolmácsolja latinról olaszra Dél-Itáliában. Ennek során – saját bevallása szerint – magyar rendtársa igen nagy hatással volt rá.

„Quidam autem Ungarus frater et in theologia magister et praedicator, et Latinam linguam ignorans, vidit hunc iuenculum acuti ingenii et bonae indolis, accepit eum in socium et, cum populo praedicare vellet, ipsum sibi interpretari constituit.”²

Vagy ahogy Wadding írja az *Annales minorumban*: *„Quidam ex Hungarus vir doctus, Sacrae Theologiae Magister, egregius concionator, Latine per eam regionem magno omnium plauso predicabat; amissoque socio interprete, Robertum acuti ingenii et bonae indolis adolescentem substituit.”³*

A magyar szerzetestől csupán annyit tudunk, hogy minorita rendi volt, és a Magister Theologiae címet viselte, tehát biztosan végzett egyetemet, ami a kor viszonyai között minden bizonnyal valamelyik itáliai intézmény lehetett.

Roberto Caracciolo magyarországi vonatkozásait időrendben mutatom be. Janus Pannonius 1450-ben, egy epigrammájában kigúnyolja Galeotto Marzio római zarándoklását, melyben megemlíti Roberto és Alberto prédikátorok nevét.

*“cuncta et credere, quae dies per omnes
rauca praedicat altus e cathedra
Albertus pater et loquax Rubertus
gaudens lachrimulis anicularum,”*

*“És ha mind hiszed azt, amit naponta
Szószékről prédikál recsegve páter
Alberto s az a szókelep Roberto,
Csöpp, vénasszonyi könnyeket vadászva,”⁴*

A *Dizionario degli italiani* nem szerepeltet más korabeli Roberto nevű prédikátort, csak a lecceit, emellett számos olasz humanista tollából származik gúnyvers a Sziénai Szent

¹ http://sermones.elte.hu/?az=344tan_plaus_szepeszter

² Idézi BASTANZIO, P. Serafino, *Fra Roberto Caracciolo da Lecce*, 1947, Pisani, 13.

³ Idézi BASTANZIO, P. Serafino, *Fra Roberto Caracciolo da Lecce*, 1947, Pisani, 13.

⁴ JANUS PANNONIUS, Kigúnyolja Galeotto zarándoklását, <http://mek.oszk.hu/00600/00687/00687.doc>, fordította VÉGH György.

Bernardini iskolába tartozó prédikátorok ellen.⁵ Ezek a tények nagymértékben alátámasztják azt a feltételezést, hogy a versben szereplő két szerzetes Alberto da Sarziano és Roberto Caracciolo. Roberto da Lecce az 1450-es jubileumi év egyik legnagyobb eseményén, Sziénai Szent Bernardin szentté avatásán mondott beszédet Rómában, így elképzelhető, hogy Galeotto Marzio csakugyan hallhatta a nagy prédikátort.

Caracciolo működésének harmadik, igen fontos magyar vonatkozása az, hogy egy nápolyi nyomdász, Moravus, az *editio princeps* nyomdása 1489-ben Aragóniai Beatrixnak ajánlotta a ferences prédikátor *De laudibus sanctorum* című kötetét, és el is küldte azt a királynénak. „*Cum nuper incidisset in manus divinum opus de Sanctorum laudibus (...) decrevi cum praestanti tuo Moravo immo nostro Petro, hoc toto orbi in tui laudem commune facere, et bis voluminibus impressis et tuo beatissimo nomini bene ac merito inscriptis, primum horum istud Celsitudini tuae transmittere.*”⁶ A ferences szerzetesnek mindig is szoros kapcsolatai voltak az Aragóniai családdal, így valószínűleg személyesen is ismerte az akkor még igen fiatal, későbbi magyar királynét. Így kerülhetett Magyarországra ez a kötet. A lövöldi könyvtárból előkerült adatok alapján⁷ pedig úgy tudjuk, hogy Mátyás király könyveket adományozott az ottani karthauzi kolostornak, így feltételezhető, hogy a *De laudibus sanctorum* kötet így került a Karthauzi Névtelen birtokába.

Végül, de nem utolsó sorban Roberto Caracciolo munkái az Érdy-kódex latin forrásai lehetnek, mint ahogy arra már a bevezetőben utaltam. Elsőként Szép Eszter mutatta be Caracciolót mint az Érdy-kódex latin forrását, azóta két másik beszéd, a Szent Ferenc ünnepére és a Páduai Szent Antal ünnepére írt beszéd is gazdagítja az egyező szövegek listáját. Mivel korábban már két beszédet részletesen bemutattak kollégáim, így most csak a harmadikként említett beszédet vizsgálom részletesebben. Összevetve a két sermo szerkezetét, rögvest szembetűnik azok hasonlósága.

<p style="text-align: center;">Érdy-kódex</p> <p>Páduai Szent Antal konfesszor (319-324 pagina)⁸</p> <p>I. Szerzetesség választása</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. idő 2. ok 3. szeretet <p>II. Prédikálásáról</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. milyen értelmesen magyarázta a Szentírást 2. prédikálásának méltósága 3. milyen méltóságos volt az ő prédikálása (legendából részletek: prédikálás a halaknak, vihar, béna lány gyógyítása) <p>III. Ő felmagasztalásáról</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. isteni és mennyei dolgoknak jelenései 2. holta után a szentek közé választották 3. a hozzá esdeklő ima meghallgattatása 	<p>Roberto Caracciolo: <i>De laudibus sanctorum</i> Sermo 69. De beatissimo confessore Antonio Paduano de ordine minorum⁹</p> <p>I. Prima dicitur religionis</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. aetas 2. causalitas 3. charitas <p>II. Secunda praedicationis</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. clara intelligentia 2. humilis oboedientia 3. gratiosa assistentia (partes legendae: praedicatio piscibus, tempesta, medicatio puellae) <p>III. Tertia glorificationis</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. revelationis 2. canonisationis 3. exauditionis
---	--

⁵ L.BOLZONI, *La battaglia dei vizi e delle virtù. Testi e immagini fra Tre e Quattrocento*, in Convegno di studi Ceti sociali ed ambienti urbani nel teatro religioso europeo del '300 e del '400, Viterbo, 30 maggio – 2 giugno 1985.

⁶ *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*, Lipsce, 1934: 6051-es tétel.

⁷ Rainerius de Pisi, *Pantheologia*. Venezia, 1486. Esztergomi Főszékesegyház Könyvtára Inc. 15. 1. tábla

⁸ Nyelvelmléktár, IV., 464. http://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/kt.cgi?konyvtar/kt06010401/4_0_2_pg_464.html

⁹ ROBERTUS CARACCIOLUS, *Sermones de laudibus sanctorum*, Augsburg, 1489.

A már Szép Eszter és Rapavi Dóra által is felfedezett törvényszerűségek itt is megfigyelhetők. A teológiai magyarázatok és számos idézet elhagyásával a legenda és az exemplumok irányába tolódik a hangsúly. Az első fejezet három pontja a Karthauzi Névtelennél sokkal rövidebb, csupán összefoglalja a Caracciolo-féle bonyolult magyarázatokat. Ezzel szemben a csodák nagyobb figyelmet kapnak. Ezek közül talán legérdekesebb a Szent Antal prédikálása a halaknak, melyben a szerző a prédikátor szájába egy hosszú beszédet ad, míg Caracciolónál ez csak néhány mondat.

Érdy-kódex ¹⁰	Roberto Caracciolo ¹¹
<p>En zerelmes at/y:/amffa/y:/ t/y:/ halak nag/y:/ halaa adassal tartoztok az t/y:/ modotok zerent az t/y:/ felsseeges teremtet/o'/knek : k/y:/ eel nemes eeltetew allatot adot t/y:/nektek lakodalomra. an nak felette otalmat howa veznek /y:/de/y:/n leeg/y:/en howa fwthnotok . otalomra Es v/y:/lagossagot . hog/y:/ lassatok teetowa /y:/arn/y:/ Eetelt /y:/talt . hog/y:/ nagy sok eztendeegh . Elhessetek . t/y:/teket Az teremte wr isten az v/y:/z ezenek /y:/de/y:/n . seerelemneel k/y:/l megh m/y:/koron eeg/y:/eb lelkes allatok m/y:/nd el vez/y:/ nek . ty eelteteet/o'/k az wr istennek zent ffy aat es . m/y:/nd eegyeb embereknek ff/y:/a/y:/t t/y:/ az adoot Cristuseert es zent petereerth m egh f/y:/zeteetok : m/y:/eert m/y:/nd eell/y:/en na/g''/ sok a/y:/andekkal zeret/o'/t t/y:/teket meen/y:/nek feldnek teremte/y:/e . nag/y:/ halaa adassal tar toztok ew feelssegheenek / m/y:/nd ez eell /y:/en bezeeedek wtan nag/y:/ /y:/ndwlatot tee nek az zegheen halak . za/y:/okat ffeel n/y:/tt /-/wan m/y:/nt ha halaat adnanak az ew m/y:/voltagek zerent .</p>	<p>„Fratres mei, pisces, multum tenemini pro vestro modulo referre gratias creatori, qui in vestrum habitaculum dedit vobis tam nobile elementum, ita ut aquas dulces et salsas prout expedit, habeatis refugia. Insuper multiplicia contulit, ut enitentis incommoda tempestatis. Exhibuit insuper vobis elementum diaphanum et lympidum, ut vias, per quas incedatis, et escas plenius videatis, ut vivere possitis. Idem creator escas vobis necessarias administrat, vos in creatione mundi pro benedictione a Deo multiplicationis praeceptum habuistis, vos in diluvio ceteris animalibus extra arcam pereuntibus absque laesione reservati fuistis.”</p>

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a Karthauzi Névtelen igen nagy mértékben használta fel a *De laudibus sanctorum* kötet Páduai Szent Antalról szóló sermóját, de saját olvasóközönségének elvárásaihoz igazította azt. Külön magyarázatokat fűzött hozzá, egyszerűsítette és színesítette azt.

Miután már három közös beszédet találtunk a két szerző között, elkészítettem az Országos Széchényi Könyvtárban található *De laudibus sanctorum* kötetben¹² szereplő *tabula alphabetica* digitalizált változatát, ezzel is megkönnyítve az esetleges további kutatásaimat. Jövőbeni kutatómunkám során Roberto Caracciolo magyar kapcsolatait kívánom tovább vizsgálni, választ keresve a felmerült, de meg nem válaszolt kérdésekre, valamint feltérképezni annak további magyar vonatkozásait.

¹⁰ Érdy-kódex betűhű átírása, pagina: 321b 45. sortól

¹¹ ROBERTUS CARACCIOLUS, *Sermones de laudibus sanctorum*, Augsburg, 1489.

¹² ROBERTUS CARACCIOLUS, *Sermones de laudibus sanctorum*, Augsburg, 1489.